

ગદ્ય: સ્વરૂપ વિચારણા

ડૉ. એસ. ડી. મોરી

પ્રિન્સિપાલ, શ્રીમતી બી. વી. ધાણક કોલેજ, બગસરા

Email - sdmori53@gmail.com

સાહિત્ય એ માનવ જીવનના ભાવો, વિચારો અને અનુભવોની અભિવ્યક્તિ છે. તે માનવ સંસ્કૃતિ અને સમાજના વિકાસમાં મહત્વપૂર્ણ ભૂમિકા ભજવે છે. સાહિત્યના બે મુખ્ય પ્રકારો છે – ગદ્ય અને પદ્ય. બંને પ્રકારો માનવ અભિવ્યક્તિના અલગ-અલગ માધ્યમો છે, જે વિવિધ શૈલીઓ, સ્વરૂપો અને લયમાં વ્યક્ત થાય છે.

ગદ્ય સાહિત્ય એ ભાષાનું એવું સ્વરૂપ છે જેમાં છંદ, લય કે તાલનું નિયમિત બંધારણ અથવા રચનાત્મક બંધન ન હોય. તે સરળ, સ્પષ્ટ અને તર્કસંગત હોય છે. ગદ્યમાં લેખક પોતાના વિચારોને સીધા અને સ્પષ્ટ રીતે રજૂ કરે છે. ગદ્ય સાહિત્યની ભાષા સામાન્ય રીતે સરળ અને વાચકને સરળતાથી સમજાય તેવી હોય છે. તેમાં ભાવના કરતાં વિચારને વધુ મહત્વ આપવામાં આવે છે. ગદ્ય સાહિત્યમાં જીવનના તથ્યો અને વાસ્તવિક પરિસ્થિતિઓનું પ્રતિબિંબ જોવા મળે છે. ગદ્યના મુખ્ય સ્વરૂપોમાં નિબંધ, વાર્તા, નવલકથા, નાટક, આત્મકથા અને લઘુકથાનો સમાવેશ થાય છે.

• ગદ્યના લક્ષણો:

ગદ્યશૈલીના અભ્યાસ પરથી તેના મુખ્ય સાત લક્ષણો તારવી શકાય છે: 1. સ્વાભાવિક ભાષા, 2. છંદમુક્તતા, 3. વિચારપ્રધાનતા, 4. વિષયની વિશાળતા, 5. વ્યાખ્યાત્મકતા અને સ્પષ્ટતા, 6. લેખનશૈલીની વૈવિધ્યતા, 7. વાસ્તવિકતા. આ ગદ્યના લક્ષણોની વિગતે અને વિસ્તૃત સમજ નીચે આપવામાં આવી છે:

1. સ્વાભાવિક ભાષા:

સ્વાભાવિક ભાષા એ ગદ્યનું એક મહત્વપૂર્ણ લક્ષણ છે, જે ગદ્યને કાવ્યથી અલગ બનાવે છે. સ્વાભાવિક ભાષા શું છે? સ્વાભાવિક ભાષા એ એવી ભાષા છે જે આપણે રોજિંદા જીવનમાં વાતચીત માટે વાપરીએ છીએ. તેમાં કોઈ ખાસ છંદ, લય, અલંકાર કે કાવ્યગત બંધનો નથી. કાવ્યમાં ભાષા જેટલી ભાવનાપ્રધાન અને કલાત્મક હોય છે, તેટલી ગદ્યમાં હોતી નથી. તે સરળ, સ્પષ્ટ અને સીધી હોય છે. અને પઠનમાત્રથી સમજાય એવી હોય છે. જેમ કે કોઈ કહે: “હું આજે હોસ્પિટલ જઈશ” – આ વાક્યમાં કોઈ છંદ કે અલંકાર નથી, પણ ભાવ સ્પષ્ટ રીતે પ્રસ્ફુટિત થાય છે.

સ્વાભાવિક ભાષાની વિશેષતાઓ:

1. દૈનિક ભાષાનો ઉપયોગ: ગદ્યમાં એવી ભાષાનો ઉપયોગ થાય છે જે સામાન્ય લોકો રોજિંદા જીવનમાં વાપરે છે. ગદ્યની ભાષા એ ચોક્કસ રીતે જીવનથી ખૂબ નજીક હોય છે. માણસ જે ભાષામાં પોતાના પરિવાર, મિત્રો કે સહકર્મીઓ સાથે વાત કરે છે, એવી જ ભાષા ગદ્યમાં જોવા મળે છે. ઉદાહરણ તરીકે: “મારે બજારમાંથી શાકભાજી લાવવું છે.” – આ વાક્ય સરળ અને સ્વાભાવિક છે.

2. કૃત્રિમતા કે જટિલતા ટાળે છે: ગદ્યમાં ભાષા એવી હોવી જોઈએ કે વાચકને વાંચતી વખતે કોઈ અડચણ ન પડે. કાવ્યમાં ક્યારેક ભાષા ખૂબ જ અલંકારિક અને કલાત્મક હોય છે, જે ગદ્યમાં જરૂરી નથી. ગદ્યમાં ભાષા એટલી જ સરળ અને સ્પષ્ટ હોય છે કે વાચક કોઈ આડઅર્થ કે કલ્પનામાં ખોવાઈ જાય નહીં. કાવ્યની જેમ ઊંડી પ્રતીકાત્મક કે અલંકારિક અભિવ્યક્તિઓથી વિમુક્ત રહીને, ગદ્ય આપણી સામે જીવંત દૃશ્ય ઉભું કરે છે.
3. અભિવ્યક્તિની સરળતા: લેખક પોતાના વિચારોને સરળ અને સ્પષ્ટ રીતે રજૂ કરે છે. સ્વાભાવિક ભાષા લેખકને પોતાના વિચારો સરળતાથી પ્રગટ કરવા દે છે. જેમ કે જો કોઈ વ્યક્તિ લખે કે “આ પુસ્તક વાંચીને મારું મન શાંત થયું,” તો વાચક તરતજ એ લાગણી સાથે જોડાઈ જાય છે. ઉદાહરણ તરીકે: “મને એ પુસ્તક ખૂબ ગમ્યું કારણ કે તેની વાર્તા હૃદયસ્પર્શી હતી.”
4. વાચક સાથે સીધો સંવાદ: ગદ્યમાં ભાષા એવી હોય છે કે વાચકને લાગે કે લેખક સીધો તેની સાથે વાત કરી રહ્યો છે. આ રીતે વાચક લખાણ સાથે વધુ જોડાય છે. ગદ્ય લેખનમાં લેખક એવી ભાષાનો ઉપયોગ કરે છે કે વાચકને લાગે કે લખાણ સીધું પોતે જ પાડી રહેલું છે. એવું લાગતું હોય કે કોઈ મિત્ર આપણાં નજીક બેઠો છે અને મનની વાત કરી રહ્યો છે. આ ‘મૈત્રીભાવ’ રચનાને વધુ વિશ્વસનીય અને આકર્ષક બનાવે છે.

આમ, સ્વાભાવિક ભાષા એ ગદ્યસાહિત્યની આત્મા છે. તે ભાષા ગદ્યને જીવનસભર બનાવે છે – એમાં કોઈ કૃત્રિમ અલંકાર નથી, કોઈ અજ્ઞાત સાહિત્યિક ગૂંચવણ નથી. એવી ભાષા જે વ્યક્તિના હૃદયને સ્પર્શે અને સમજણને પ્રસન્ન કરે – એજ સાચી ગદ્યભાષા છે. ગદ્યમાં આવી ભાષા જેટલી વધુ હશે, તેટલું લખાણ વાચકને સરળતાથી સ્પર્શી શકશે. આમ, સ્વાભાવિક ભાષા ગદ્યને લોકપ્રિય, ઉપયોગી અને જીવંત બનાવી દે છે.

2. છંદમુક્તતા:

છંદમુક્તતા એ ગદ્યનું એક મહત્વપૂર્ણ લક્ષણ છે, જે તેને કાવ્યથી સ્પષ્ટ રીતે અલગ કરે છે. છંદ એટલે કાવ્યમાં વપરાતો એક પ્રકારનો બંધારણ કે માળખું, જેમાં નિશ્ચિત માત્રાઓ, લય, તાળ અને ગતિ હોય છે. કાવ્યમાં દરેક પંક્તિ (શ્લોક) છંદના નિયમો અનુસાર રચાયેલી હોય છે. જ્યારે ગદ્ય એ છંદમુક્ત હોય છે — એટલે કે તેમાં કોઈ પણ પ્રકારના છંદના નિયમોનું પાલન કરતું નથી.

છંદમુક્તતાની વિશેષતાઓ:

1. મુક્ત રચના: ગદ્યમાં લેખકને છંદના બંધનોમાંથી મુક્તિ મળે છે. તે પોતાની વાતને સ્વતંત્ર રીતે, પોતાની શૈલીમાં રજૂ કરી શકે છે.
2. લય અને તાલનો અભાવ: ગદ્યમાં શબ્દો કે વાક્યો કોઈ નિશ્ચિત લય કે તાલમાં બંધાયેલા નથી. વાક્યોની રચના વિચાર અને અર્થના આધારે થાય છે, ન કે છંદના નિયમો અનુસાર.
3. અભિવ્યક્તિની સ્વતંત્રતા: છંદમુક્ત હોવાને કારણે લેખક પોતાના વિચારોને વધુ સ્પષ્ટ, વિસ્તૃત અને સરળ રીતે રજૂ કરી શકે છે. કાવ્યમાં છંદના કારણે ક્યારેક વિચારને સંકોચવો પડે છે, જ્યારે ગદ્યમાં એવું નથી.
4. વાક્યરચનાની લવચીકતા: ગદ્યમાં વાક્યો લાંબા કે ટૂંકા હોઈ શકે છે — તે લેખકના અભિપ્રાય અને વિષય પર આધાર રાખે છે. ઉદાહરણ તરીકે: “મારે આજે ઓફિસ જવું છે. પછી હું મિત્રને મળવા જઈશ.” — આ વાક્યો છંદમુક્ત છે.

છંદમુક્તતા ગદ્યને વધુ વ્યાવહારિક અને વાસ્તવિક બનાવે છે. તે લેખકને વિચારોની અભિવ્યક્તિ માટે વધુ સ્વતંત્રતા આપે છે અને વાચક માટે પણ સમજવા સરળ બને છે.

3. વિચારપ્રધાનતા:

વિચારપ્રધાનતા એ ગદ્યનું એક મુખ્ય લક્ષણ છે, જે તેને માત્ર ભાષાની અભિવ્યક્તિ નહીં, પણ વિચારવિમર્શ અને તર્કના માધ્યમ તરીકે પણ સ્થાપિત કરે છે. વિચારપ્રધાનતા એ ગદ્યમાં વિચાર, તર્ક અને તથ્યોના સ્પષ્ટ અને સચોટ પ્રસ્તુતિને કહેવાય છે. ગદ્યમાં લેખક માત્ર ભાવનાત્મક અભિવ્યક્તિ કરતા વધુ, પોતાના વિચારોને તર્કસંગત રીતે રજૂ કરે છે જેથી વાચકને વિષયની ઊંડી સમજ મળે.

વિશેષતાઓ:

1. વિચાર આધારિત અભિવ્યક્તિ: ગદ્યમાં લેખક કોઈ વિષય પર પોતાના વિચારો રજૂ કરે છે. જેમ કે, સામાજિક સમસ્યા, નૈતિક મૂલ્યો, શૈક્ષણિક મુદ્દાઓ, વગેરે. ઉદાહરણ: “શિક્ષણ એ માત્ર નોકરી મેળવવાનો સાધન નથી, પણ વ્યક્તિના સર્વાંગી વિકાસ માટે જરૂરી છે.”
2. તર્ક અને તથ્યનો આધાર: લેખક પોતાના દૃષ્ટિકોણને સમર્થન આપવા માટે તર્ક અને તથ્યોનો ઉપયોગ કરે છે. ઉદાહરણ: “જ્યાં સ્ત્રીશિક્ષણનું પ્રમાણ ઊંચું છે, ત્યાં સમાજ વધુ વિકાસશીલ છે — આ વાત વિવિધ સર્વેક્ષણો દ્વારા સાબિત થઈ છે.”
3. વિમર્શાત્મક શૈલી: ગદ્યમાં લેખક કોઈ મુદ્દા પર ચર્ચા કરે છે, તેના વિવિધ પાસાઓ રજૂ કરે છે અને અંતે પોતાનો નિષ્કર્ષ આપે છે. આ રીતે વાચકને પણ વિચાર કરવા માટે પ્રેરણા મળે છે.
4. અનુભવ અને દૃષ્ટિકોણ: વિચારપ્રધાન ગદ્યમાં લેખક પોતાના અનુભવ અને દૃષ્ટિકોણના આધારે વાત કરે છે, જે વાચક માટે પ્રેરણાદાયક બની શકે છે.

વિચારપ્રધાનતા ગદ્યને માત્ર વાંચન માટે નહીં, પણ વિચાર માટેનું સાધન બનાવે છે. તે વાચકને વિચારશીલ બનાવે છે, ચર્ચા માટે પ્રેરણા આપે છે અને સમાજમાં જાગૃતિ લાવવાનું કાર્ય કરે છે.

4. વિષયની વિશાળતા:

વિષયની વિશાળતા એ ગદ્યનું એક અત્યંત મહત્વપૂર્ણ લક્ષણ છે, જે તેને વિવિધ ક્ષેત્રોમાં ઉપયોગી અને અસરકારક બનાવે છે. ગદ્ય એ એવી સાહિત્યિક શૈલી છે જેમાં કોઈ પણ વિષયને સ્પષ્ટ, વિસ્તૃત અને તર્કસંગત રીતે રજૂ કરી શકાય છે. ગદ્યમાં લેખકને વિષય પસંદગીમાં સંપૂર્ણ સ્વતંત્રતા હોય છે — તે સામાજિક, રાજકીય, આર્થિક, શૈક્ષણિક, વૈજ્ઞાનિક, ધાર્મિક કે સાંસ્કૃતિક કોઈ પણ વિષય પર લખી શકે છે.

વિશેષતાઓ:

1. વિષયની મર્યાદા નથી: ગદ્યમાં કોઈ નિશ્ચિત વિષય કે ભાવના સુધી મર્યાદિત રહેવું પડતું નથી. ઉદાહરણ તરીકે: એક જ ગદ્યસાહિત્યમાં શિક્ષણની સમસ્યા, મહિલાઓના હકો, પર્યાવરણનું રક્ષણ અને ટેકનોલોજીના ફાયદા જેવા વિવિધ વિષયો આવરી શકાય છે.

2. વિસ્તૃત ચર્ચા શક્ય: ગદ્યમાં લેખક કોઈ પણ વિષય પર ઊંડાણપૂર્વક ચર્ચા કરી શકે છે. તે વિષયના વિવિધ પાસાઓ, કારણો, પરિણામો અને ઉકેલો રજૂ કરી શકે છે.
3. તથ્ય અને દલીલો સાથે રજૂઆત: ગદ્યમાં વિષયને માત્ર ભાવના દ્વારા નહીં, પણ તથ્યો અને દલીલો દ્વારા પણ રજૂ કરવામાં આવે છે. આ રીતે વાચકને વિષયની સંપૂર્ણ સમજ મળે છે.
4. વિચારવિમર્શ અને જાગૃતિ: ગદ્યના માધ્યમથી સમાજમાં ચર્ચા ઊભી કરી શકાય છે અને લોકોમાં જાગૃતિ ફેલાવી શકાય છે. ઉદાહરણ: “પ્લાસ્ટિક પ્રદૂષણ” વિષય પર લેખ લખીને લોકોમાં પર્યાવરણ પ્રત્યે જાગૃતિ લાવી શકાય છે.

વિષયની વિશાળતા ગદ્યને અત્યંત શક્તિશાળી સાધન બનાવે છે. તે લેખકને કોઈ પણ વિષય પર ઊંડાણપૂર્વક અભિવ્યક્તિ કરવાની છૂટ આપે છે અને વાચકને વિચારશીલ બનાવે છે.

5. વ્યાખ્યાત્મકતા અને સ્પષ્ટતા:

વ્યાખ્યાત્મકતા અને સ્પષ્ટતા એ ગદ્યના બે અત્યંત મહત્વપૂર્ણ લક્ષણો છે, જે ગદ્યને સમજદારીભર્યું અને અસરકારક બનાવે છે.

1. વ્યાખ્યાત્મકતા: વ્યાખ્યાત્મકતા એટલે કોઈ વિચાર, વિષય કે સંદર્ભને વિસ્તૃત રીતે સમજાવવાની ક્ષમતા. ગદ્યમાં લેખક માત્ર વાતને ટૂંકમાં રજૂ કરતો નથી, પરંતુ તેને વિસ્તૃત રીતે સમજાવે છે જેથી વાચકને વિષયની ઊંડાણપૂર્વક સમજ મળે. ઉદાહરણ: “શિક્ષણ એ જીવન માટે જરૂરી છે.” - આ એક ટૂંકું વાક્ય છે, પણ વ્યાખ્યાત્મક રીતે લખીએ તો: “શિક્ષણ માત્ર નોકરી મેળવવાનું સાધન નથી, પરંતુ તે વ્યક્તિના ચિંતન, વર્તન અને સમાજમાં યોગ્ય સ્થાન મેળવવા માટેનું સાધન છે. શિક્ષણથી વ્યક્તિમાં આત્મવિશ્વાસ, નૈતિક મૂલ્યો અને જવાબદારીની ભાવના વિકસે છે.”

2. સ્પષ્ટતા: સ્પષ્ટતા એટલે લખાણમાં કોઈ અસ્પષ્ટતા કે ગૂંચવણ ન હોવી. વાચકને વાંચતી વખતે તરત સમજ પડી જાય કે લેખક શું કહેવા માંગે છે. ગદ્યમાં ભાષા એવી હોવી જોઈએ કે વાચકને કોઈ શંકા કે ભ્રમ ન રહે. ઉદાહરણ: “મને એ વસ્તુ ગમી.” આ વાક્ય અસ્પષ્ટ છે — કઈ વસ્તુ? કેમ ગમી? સ્પષ્ટ રીતે લખીએ તો: “મને એ પુસ્તક ગમ્યું કારણ કે તેની ભાષા સરળ હતી અને વાર્તા હૃદયસ્પર્શી હતી.”

વ્યાખ્યાત્મકતા અને સ્પષ્ટતાના લાભો એ છે કે, વાચકને વિષયની સંપૂર્ણ સમજ મળે છે. વિચારોમાં ગેરસમજ થતી નથી. લેખન વધુ અસરકારક બને છે. વાચકના મનમાં પ્રશ્નો ઊભા થવાને બદલે જવાબો મળે છે.

ગદ્યમાં વ્યાખ્યાત્મકતા અને સ્પષ્ટતા એ બંને લક્ષણો લેખનને વધુ સમજદારીભર્યું, વાચકઅનુકૂળ અને અસરકારક બનાવે છે. લેખક જ્યારે પોતાના વિચારોને વિસ્તૃત અને સ્પષ્ટ રીતે રજૂ કરે છે, ત્યારે વાચકના મનમાં કોઈ શંકા રહેતી નથી અને તે લખાણ સાથે વધુ સારી રીતે જોડાઈ શકે છે.

6. લેખનશૈલીની વૈવિધ્યતા:

લેખનશૈલીની વૈવિધ્યતા એ ગદ્યનું એવું લક્ષણ છે જે લેખકને વિવિધ પ્રકારની શૈલીઓમાં લખવાની છૂટ આપે છે. આ લક્ષણ ગદ્યને વધુ લવચીક, રસપ્રદ અને વિષયાનુકૂળ બનાવે છે. લેખનશૈલી એ લેખકના વિચારોને રજૂ કરવાની રીત

છે. તે ભાષાના ઉપયોગ, વાક્યરચના, અભિવ્યક્તિની રીત અને દૃષ્ટિકોણ પર આધાર રાખે છે. ગદ્યમાં લેખક વિષય અને ઉદ્દેશ્ય અનુસાર વિવિધ શૈલીઓ અપનાવી શકે છે.

ગદ્યમાં મુખ્ય લેખનશૈલીઓ:

1. વર્ણનાત્મક શૈલી (Descriptive Style): વસ્તુ, દ્રશ્ય, વ્યક્તિ કે ઘટનાનું જીવંત વર્ણન કરવામાં આવે છે.

ઉદાહરણ: “સૂર્યાસ્તના સમયે આકાશ લાલીમાથી રંગાઈ ગયું હતું. પંખીઓ ઘેર પરત ફરતાં હતાં અને પવનમાં ઠંડક હતી.”

2. તર્કાત્મક શૈલી (Argumentative Style): કોઈ મુદ્દા પર તર્ક અને દલીલ દ્વારા દૃષ્ટિકોણ રજૂ કરવામાં આવે છે. ઉદાહરણ: “પ્લાસ્ટિક પર પ્રતિબંધ જરૂરી છે કારણ કે તે પર્યાવરણને નુકસાન પહોંચાડે છે. વૈકલ્પિક રીતે કાગળ કે કપડાના થેલાનો ઉપયોગ વધુ યોગ્ય છે.”

3. વિવેચનાત્મક શૈલી (Analytical/Critical Style): કોઈ વિષય, પુસ્તક, ફિલ્મ, નીતિ વગેરેનું વિશ્લેષણ અને મૂલ્યાંકન કરવામાં આવે છે. ઉદાહરણ: “આ નવલકથામાં લેખકે સમાજના તકવાદી સ્વભાવને ખૂબ અસરકારક રીતે રજૂ કર્યો છે. પાત્રોની રચના જીવંત છે અને સંવાદો તર્કસંગત છે.”

4. આત્મકથાત્મક શૈલી (Autobiographical Style): લેખક પોતાના જીવનના અનુભવો, યાદો અને લાગણીઓ રજૂ કરે છે. ઉદાહરણ: “જ્યારે હું પ્રથમ વખત શાળામાં ગયો, ત્યારે મને ખૂબ ગભરાટ લાગતો હતો. પણ ધીરે ધીરે શિક્ષકો અને મિત્રો સાથે હું ભળી ગયો.”

5. વર્ણનાત્મક-તર્કાત્મક મિશ્ર શૈલી: ક્યારેક લેખક વર્ણન અને તર્ક બંનેનું સંયોજન કરે છે. ઉદાહરણ: કોઈ સામાજિક સમસ્યાનું વર્ણન કરીને પછી તેના ઉકેલ માટે તર્ક રજૂ કરવો.

લેખનશૈલીની વૈવિધ્યતાના લાભો: લેખકને વિષય અનુસાર યોગ્ય અભિવ્યક્તિ કરવાની છૂટ મળે છે. વાચક માટે વાંચન વધુ રસપ્રદ અને સમજદારીભર્યું બને છે. વિવિધ પ્રકારના સાહિત્ય સર્જન શક્ય બને છે — નિબંધ, લેખ, આત્મકથા, વિમર્શ, વાર્તા વગેરે.

લેખનશૈલીની વૈવિધ્યતા ગદ્યને વધુ જીવંત, લવચીક અને અસરકારક બનાવે છે. લેખક પોતાની વાતને ક્યારેક વર્ણનાત્મક રીતે, તો ક્યારેક તર્કાત્મક રીતે રજૂ કરી શકે છે — જે વાચકના રસ અને સમજણને વધારવામાં મદદરૂપ થાય છે.

7. વાસ્તવિકતા:

વાસ્તવિકતા એ ગદ્યનું એક અત્યંત મહત્વપૂર્ણ લક્ષણ છે, જે તેને જીવનની નિકટ લાવે છે. ગદ્યમાં કલ્પનાની જગ્યાએ તથ્ય, અનુભવ અને જીવનના હકીકતોને મહત્વ આપવામાં આવે છે. વાસ્તવિકતા એટલે જીવનમાં જે ઘટે છે, જે અનુભવાય છે, જે દેખાય છે — તે બધું સાહિત્યમાં સાચી રીતે રજૂ કરવું. ગદ્યમાં લેખક કલ્પનાની દુનિયામાં વિહરતો નથી, પરંતુ જીવનના સત્ય પાસાઓને સ્પષ્ટ અને સચોટ રીતે રજૂ કરે છે.

વાસ્તવિકતાની વિશેષતાઓ:

1. જીવનના અનુભવો પર આધારિત: ગદ્યમાં લેખક પોતાના કે અન્યના જીવનના અનુભવોને આધારે લખે છે. ઉદાહરણ: “મારા પિતાએ જીવનભર મહેનત કરી અને અમને સારું શિક્ષણ આપ્યું. તેમનો સંઘર્ષ મારા માટે પ્રેરણારૂપ છે.”
2. તથ્યપ્રધાન અભિવ્યક્તિ: ગદ્યમાં કલ્પનાની જગ્યાએ તથ્યો અને વાસ્તવિક ઘટનાઓને મહત્ત્વ આપવામાં આવે છે. ઉદાહરણ: “ભારતમાં દર વર્ષે લાખો વિદ્યાર્થીઓ **UPSC** પરીક્ષા માટે તૈયારી કરે છે, પણ માત્ર થોડાક પસંદ થાય છે.”
3. સામાજિક અને માનવજીવનના પ્રશ્નો: ગદ્યમાં સમાજમાં ચાલતી સમસ્યાઓ, અસમાનતા, ન્યાય, શિક્ષણ, આરોગ્ય વગેરે જેવા વાસ્તવિક મુદ્દાઓને ઉઠાવવામાં આવે છે. ઉદાહરણ: બાળમજૂરી, સ્ત્રીશિક્ષણ, બેરોજગારી વગેરે વિષયો પર આધારિત નિબંધો.
4. વાચક સાથે જોડાણ: વાસ્તવિકતાથી ભરેલું લખાણ વાચકના જીવન સાથે સંકળાય છે, જેથી તે વધુ અસરકારક બને છે. વાચકને લાગે છે કે “આ તો મારી જ વાત છે!”

વાસ્તવિકતા ગદ્યને જીવનની નિકટ લાવે છે. તે વાચકને માત્ર રસપ્રદ માહિતી નથી આપતું, પણ જીવનના સત્ય પાસાઓ સાથે સામનો કરાવતું સાહિત્ય છે. ગદ્ય દ્વારા લેખક સમાજના પ્રશ્નો, વ્યક્તિગત અનુભવો અને તથ્ય આધારિત દૃષ્ટિકોણ રજૂ કરીને વાચકને વિચારશીલ બનાવે છે.

આમ, ગદ્ય એ માનવજીવનના વિચારો, અનુભવો અને વાસ્તવિકતાઓનું સચોટ પ્રતિબિંબ છે. તેની ભાષા સ્વાભાવિક, સરળ અને વાચકને અનુકૂળ હોય છે, જે લખાણને લોકપ્રિય બનાવે છે. ગદ્ય કાવ્યની જેમ છંદબંધ ન હોવા છતાં તે વિચારપ્રધાનતા અને વ્યાખ્યાત્મકતાથી વાચકના મન પર ઊંડો પ્રભાવ પાડે છે. તેમાં વિષયની વિશાળતા હોવાને કારણે સામાજિક, સાંસ્કૃતિક, શૈક્ષણિક અને રાજકીય જેવા અનેક ક્ષેત્રોને આવરી શકાય છે. લેખનશૈલીની વૈવિધ્યતા ગદ્યને ક્યારેક વર્ણનાત્મક, ક્યારેક તર્કાત્મક અને ક્યારેક આત્મકથાત્મક બનાવે છે, જે વાચકને વિવિધ અનુભવો સાથે જોડે છે. ગદ્યની વાસ્તવિકતા તેને જીવનની નજીક લાવે છે અને વાચકને પોતાના જ અનુભવનો અહેસાસ કરાવે છે. આ રીતે, ગદ્ય માત્ર અભિવ્યક્તિનું સાધન નથી, પરંતુ વિચારવિમર્શ, સમાજજાગૃતિ અને વાચકના ચિંતનને પ્રેરણા આપતું જીવંત સ્વરૂપ કે શૈલી છે.

સંદર્ભ :

1. Gujarati Vishwakosh :
<https://gujarativishwakosh.org/%E0%AA%97%E0%AA%A6%E0%AB%8D%E0%AA%AF/>
2. Encyclopedia.com
<https://www.encyclopedia.com/literature-and-arts/language-linguistics-and-literary-terms/literature-general/prose>
3. ગદ્યકાવ્ય: સ્વરૂપલક્ષી વિચાર : SAHITYASETU ISSN: 2249-2372 Year-8, Issue-4, Continuous Issue-46, July-August 2018